

O'ZBEKISTONNING TA'LIM TIZIMI VA JAHON TAJRIBASI

Shermanov Isobek Chilmamatovich

Samarqand Davlat Pedagogika Instituti dotsenti

Tugalova Malika Erkinboy qizi

Samarqand Davlat Pedagogika Instituti magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston ta'lim tizimidagi so'nggi islohotlar va ularning jahon tajribasi bilan uyg'unlashuvi yoritiladi. Maktabgacha ta'limdan boshlab oliy ta'limgacha bo'lgan bosqichlarda qamrovni oshirish, sifatni yaxshilash va xalqaro standartlarga moslashish jarayonlari tasvirlanadi. 12 yillik ta'lim tizimiga o'tish, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik, raqamli va inklyuziv ta'limni rivojlantirish asosiy yo'nalishlar sifatida ko'rsatiladi. Shu bilan birga, o'quv dasturlarining eskirganligi, o'qituvchilar malakasi, infratuzilma, moliyalashtirish va shahar-qishloq o'rtasidagi tengsizlik kabi dolzarb muammolar ham tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar. O'zbekiston ta'lim tizimi, 12 yillik ta'lim, maktabgacha ta'lim, oliy ta'lim islohotlari, global tajriba, PISA, raqamli ta'lim, inklyuziv ta'lim, infratuzilma, o'qituvchilar malakasi.

Annotation: This article is based on recent reforms in Uzbekistan's education system and their alignment with global practices. It describes efforts to improve coverage and quality across all levels of education—from preschool to higher education—while adapting to international standards. Key reforms include the transition to a 12-year schooling system, cooperation with international organizations, and the development of digital and inclusive education. The text also analyzes persistent challenges, including outdated curricula, teacher qualification issues, infrastructure and funding limitations, and inequalities between urban and rural areas.

Keywords: Uzbekistan's education system, 12-year education, preschool education, higher education reforms, global experience, PISA, digital education, inclusive education, infrastructure, teacher qualification.

O'zbekiston ta'lim tizimi bir necha bosqichdan iborat bo'lib, so'nggi yillardagi islohotlar majburiy ta'lim muddati va rivojlanish jarayonini o'zgartirdi. Unga ko'ra, 2017-yilda Maktabgacha ta'lim vazirligi tashkil etilgach, mamlakat 3 yoshdan 6 yoshgacha bo'lgan bolalarni qamrovi va sifati oshirishga e'tibor qaratdi. Bu maqsadli yo'lga erishish uchun nodavlat, xususiy va oilaviy bog'chalar tashkil etishga va ularga turli xil imtiyozlar berish

orqali natijaga erishib kelinmoqda. Statistika ko‘ra, bolalar qamrovi deyarli 90% ga yetdi.[1]

Ta‘limning ikkinchi bosqichi umumiy o‘rta ta‘limga nazar soladigan bo‘lsak, 2025-yil sentabr oyidan boshlab O‘zbekiston xalqaro standartlarga moslashish maqsadida 12 yillik tizimga o‘tishni bosqichma bosqich yo‘lga qo‘ymoqda. Bu quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- 1 yillik tayyorlov sinfi va 4 yillik boshlang‘ich maktab.
- 5 yillik umumiy o‘rta maktab (5–9-sinflar).
- 2 yillik to‘liq umumiy o‘rta ta‘lim maktab, akademik litsey, harbiy bilim yurti yoki texnikumda o‘qishni tugatish mumkin.

Bu 12 yillik ta‘lim tizimi Oliy ta‘limning bakalavr bosqichini xorijda davom ettirmoqchi bo‘lgan yoshlarga keng imkoniyat desak ham bo‘ladi. Bunga sabab dunyoning ko‘p mintaqalarida umumiy o‘rta ta‘lim maktablari 12 yillik tizimda va bizning mamlakatimizning yoshlari qo‘shimcha 1 yillik foundation dasturlarida o‘qishga majbur edilar. Bu esa qo‘shimcha pul va vaqtning sarflanishiga olib kelardi.

Oliy ta‘lim: Universitetlar, akademiyalar va institutlar tomonidan taklif etiladigan bakalavr va magistr darajalarini o‘z ichiga oladi. Hukumat sifatni yaxshilash va global tendensiyalarga moslashish maqsadida "2030-yilgacha O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi"ni tasdiqladi.[2]

Boshqa ta‘lim: Tizim bolalar uchun maktabdan tashqari ta‘lim va kattalar uchun malaka oshirish kurslarini ham o‘z ichiga oladi.

Hozirgi keskin globallashtirish davrida O‘zbekistonning ta‘lim tizimi o‘zgarish davrini boshidan kechirmoqda va Sovet davridan qolgan muammolarni hal etish uchun jahon tajribasidan foydalanmoqda. So‘nggi islohotlar tizimni xalqaro standartlarga moslashtirish va sifatga ustuvor ahamiyat berishga qaratilgan bo‘lsa-da, moliyalashtirish, o‘qituvchilar malakasini oshirish va o‘quv dasturlarining dolzarbligi bilan bog‘liq masalalar dolzarb bo‘lib qolmoqda.

Global tajriba va ilg‘or amaliyotlar ta‘siri

O‘zbekiston rivojlanishni tezlashtirish va global raqobatbardoshlikni oshirish uchun xalqaro modellar va amaliyotlarni ta‘lim tizimiga kiritishga faol intilmoqda.

O‘zbekiston global ko‘rsatkichlarni qabul qilmoqda, yaqinda 12 yillik tizimga o‘tish PISA ma‘lumotlariga asoslangan bo‘lib, u yuqori natijalarga erishgan mamlakatlar bu tuzilmani afzal ko‘rishini ko‘rsatadi.[3] Xalqaro hamkorlik Rossiya va Britaniya universitetlarining Toshkentdagi filiallari kabi qo‘shma universitetlarni tashkil etishga ham olib keldi.

UNICEF bilan hamkorlikda O‘zbekiston ta‘lim muassasalarini o‘z-o‘zini baholash dasturlarini o‘z ichiga olgan sifatni ta‘minlash mexanizmlarini joriy qilmoqda. Ushbu tizim

maktablarni har tomonlama rivojlantirish va sifatini oshirishga qaratilgan bo‘lib, bu xalqaro ilg‘or tajribani aks ettiradi.[4]

Raqamli ta‘lim: Mamlakat masofaviy ta‘lim bo‘yicha xalqaro tajribani o‘rgangan va COVID-19 pandemiyasi davrida ushbu sohadagi sa’y-harakatlarini tezlashtirgan. Biroq, yetarli infratuzilma va texnologiyalar, ayniqsa qishloq joylarida, muammo bo‘lib qolmoqda.

Inklusiv ta‘lim: Xalqaro hamkorlar, jumladan, Buyuk Britaniyaning transmilliy ta‘lim provayderlari O‘zbekiston milliy kontekstiga moslashgan inklyuziv ta‘lim bo‘yicha oliy ta‘limda yo‘riqnomalarni ishlab chiqishga hissa qo‘shdilar.[7]

Oliy ta‘lim strategiyasi: Prezident Mirziyoyev davridagi islohotlar akademik erkinlik, institutsional avtonomiya va STEM ta‘limiga urg‘u berish orqali global tendensiyalarni o‘z ichiga olgan. Maqsad – oliy ta‘lim sifatini oshirish va uning xalqaro obro‘cini oshirish, 2030-yilga kelib Global innovatsiyalar indeksida birinchi 50 talikka kirish. [2 va 6]

Muammolar va kamchiliklar

Islohotlarga qaramay, O‘zbekistonning ta‘lim tizimi hali ham jahonning ilg‘or tajribalari yordamida hal qilinishi mumkin bo‘lgan tizimli muammolarga duch kelmoqda.

O‘quv dasturi va o‘qitish: O‘quv dasturi eskirgan va o‘quvchilarni zamonaviy mehnat bozoriga yetarli darajada tayyorlamaydi. Biznes menejmenti kabi zamonaviy fanlarni joriy etishga harakat qilingan bo‘lsa-da, yanada tizimli o‘zgarishlar talab etiladi.

O‘qituvchilarning sifati va maqomi: Past ish haqi, yuqori ish yuki va obro‘ning pasayishi o‘qituvchilik kasbini unchalik jozibador qilmay qo‘ydi. Bu esa o‘qituvchilar yetishmasligi va o‘qitish sifati borasidagi xavotirlarga sabab bo‘lmoqda. Eng yuqori natijalarga erishgan mamlakatlardagi kabi, kasbiy rivojlanishga ko‘proq sarmoya kiritish va ish sharoitlarini yaxshilash juda muhim.

Kirish va sifatdagi tengsizlik: Shahar va qishloq joylari o‘rtasida, ayniqsa yuqori sifatli ta‘lim va zamonaviy resurslardan foydalanishda sezilarli tafovutlar mavjud. Masalan, ko‘plab qishloq maktablarida oddiy sanitariya sharoitlari va internet aloqasi yo‘q.

Moliyalashtirish va infratuzilma: Sovet ittifoqi parchalanganidan keyin budjetdagi qisqartirishlar infratuzilmaning yomonlashuviga olib keldi. Xarajatlar ortgan bo‘lsa-da, hali ham ko‘plab maktablar ta‘mirlashga muhtoj yoki yaroqsiz holatda. Potensial yechim sifatida xorijiy yordam va davlat-xususiy sheriklik ko‘rib chiqilmoqda.

Markazlashtirilgan nazorat: Ba’zi tahlillarga ko‘ra, markazlashgan nazorat va o‘qituvchilar hamda ota-onalar kabi mahalliy manfaatdor tomonlarning ishtiroki yetishmasligi tufayli islohotlarni amalga oshirish sekinlashishi mumkin. Mahalliy ishtirokchilarni kengaytirish va baholash ma’lumotlarini ochiqroq qilish amalga oshirishni yaxshilashi mumkin. [8]

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, O‘zbekiston ta’lim tizimi so‘nggi yillarda jadal islohotlar bosqichidan o‘tib, global standartlarga moslashishga intilmoqda. Maktabgacha ta’lim qamrovining kengayishi, 12 yillik ta’lim tizimiga o‘tilishi, oliy ta’limni modernizatsiya qilish va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik ta’lim sifatini oshirishga xizmat qilmoqda. Raqamli va inklyuziv ta’lim yo‘nalishlarida ham muhim qadamlar qo‘yilmoqda.

Shu bilan birga, o‘quv dasturlarining eskirganligi, o‘qituvchilar malakasi va mehnat sharoitlarining yetarli emasligi, infratuzilma kamchiliklari hamda shahar va qishloq ta’limi o‘rtasidagi farqlar hali ham dolzarb muammolar sifatida qolmoqda. Bu masalalarni hal etish O‘zbekistonning xalqaro raqobatbardoshligi va ta’lim samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Umuman olganda, olib borilayotgan islohotlar O‘zbekiston ta’lim tizimini jahon tajribasiga yaqinlashtirish, sifatni oshirish va kelajak avlodni global mehnat bozoriga mos tayyorlash yo‘lida muhim poydevor yaratmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim vazirligi. (2017). Maktabgacha ta’limni rivojlantirish bo‘yicha hisobot. Toshkent: Ta’lim vazirligi.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni. (2019). 2030-yilgacha O‘zbekiston oliy ta’lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi. Toshkent: Adliya vazirligi.
3. OECD. (2022). PISA 2022 Results: What Students Know and Can Do. Paris: OECD Publishing.
4. UNICEF. (2021). Uzbekistan Education Quality Self-Assessment Program. Tashkent: UNICEF Uzbekistan.
5. World Bank. (2020). Digital and Inclusive Education in Central Asia. Washington, DC: World Bank.
6. Mirziyoyev, S. (2020). Oliy ta’limni rivojlantirish va global tajriba. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim vazirligi.
7. British Council. (2019). Inclusive Education Guidelines for Uzbekistan. London: British Council.
8. UNESCO. (2021). Global Education Monitoring Report: Uzbekistan. Paris: UNESCO.